

Karla Ivančić, Jasna Mijatović, Jadranka Garmaz
EUHARISTIJA I OBITELJ U SVJETLU KATEHEZE

The Eucharist and family in the light of catechesis

UDK: 265.32+265.52+253-055.5/.7

Pregledni znanstveni rad

Primljeno 5/2012.

Sažetak

U ovom se radu pokušava ukazati na živu isprepletenost bračnog, odnosno obiteljskog života i otajstva euharistije. Prvi dio rada analizira kako se neke od osnovnih dimenzija euharistije (euharistija pod vidom žrtve, gozbe, eklezijalnosti i socijalne zauzetosti) zrcale u okvirima braka i obitelji. Autor smatra da je upravo ta egzistencijalna povezanost euharistije i obitelji utemeljujuća za bilo kakav oblik katehetskog rada s obiteljima. Drugi dio rada, naglašavajući kako je obitelj u fokusu katehetskog rada, donosi pregled nekih značajnijih pothvata obiteljske kateheze u Hrvatskoj (“đakovački” i “riječki” model, model inoviranja klasičnog modela kateheze, “hrvatski” model i “celebratio catechetica”).¹

Ključne riječi: euharistija, obitelj, modeli obiteljske kateheze, “đakovački” i “riječki” model, “hrvatski” model, “celebratio catechetica”.

UVOD

O euharistiji su već ispisane nebrojene stranice, o bračnom i obiteljskom životu također. Ovaj rad želi spojiti te dvije neiscrpe teme i fokusirati njihov međusobni odnos s reperkusijama na području kateheze.

Tema je preširoka da bi se očekivala iscrpna analiza pa to niti ne namjeravamo. Zadržat ćemo se samo na nekim važnijim postavkama što se očituje već i pri izboru aspekata na temelju kojih povlačimo paralele između euharistije i života u obitelji.

Te su paralele ujedno i teme prvog dijela rada. Tako govorimo o očitovanju žrtve, gozbe, eklezijalnosti i socijalnosti, kako u euharistiji tako i u obitelji. Redoslijed poglavlja nije postavljen prema važnosti. Svaka je od tih dimenzija iznimno značajna i ujedno tijesno vezana uz druge tako da je zbog njihove međusobne prožetosti najčešće teško postaviti jasnu razliku među njima.

Drugi dio rada donosi prikaz nekoliko modela obiteljske kateheze. Đakovački i riječki model, model inoviranja, hrvatski model i “celebratio catechetica”, samo su neke katehetske mogućnosti proizašle iz preporuka crkvenih dokumenata, ali i prokušane u više-manje duljoj tradiciji primjene u radu. Za koji god se od tih modela odlučili, euharistija bi svakom trebala biti ‘vir i uvir’.

1. OBITELJSKI ŽIVOT U SVJETLU EUHARISTIJE

1.1. *Euharistija i obitelj pod vidom žrtve*

Euharistija je žrtva križa ovjekovječena tijekom stoljeća¹, jer “kad god se na oltaru obavlja žrtva križa, kojom ‘je bio žrtvovan Krist naše vazmeno janje’ (1 Kor 5,7), vrši se djelo našeg otkupljenja”.² Neke naznake biblijskog utemeljenja te istine pronalazimo već u starozavjetnim kulturnim žrtvama: paljenicama, pričesnicama, okajnicama, prinosnicama.³ One su bile izraz zadovoljštine za počinjene grijehе, sredstvo pomirenja i učvršćenja saveza⁴ s Bogom, ali i dar Bogu u znak zahvalnosti i prošnje za budućnost. Između tih starozavjetnih žrtava kao pralik euharistije posebno bi se mogle izdvojiti: Abelova žrtva (Post 2,2–4), Abrahamova žrtva (Post 12,1–13) i Melkisedekova žrtva (Post 14,18–20). U tom je kontekstu značajno i Malahijino proroštvo: “Jer od istoka do zapada [...] i na svakom mjestu prinosi se kâd i žrtva čista Imenu mojemu” (Mal 1,11). Te slike kojima je Stari zavjet pretkazao euharistiju dobile su svoje

¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosantum Concilium*, Konstitucija o svetoj liturgiji, Dokumenti Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2008., br. 47 (dalje: SC).

² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium*. Dogmatska konstitucija o Crkvi, Dokumenti, Zagreb, 2008., br. 3 (dalje: LG).

³ Više o tome: C. TOMIĆ, *Tajna vjere*, Zagreb 1981., str. 17.

⁴ “Prvi je savez, nakon riječi koje je Bog izmijenio sa svojim narodom (Izl 24,7), bio zapečaćen žrtvom (Izl 24,8; Ps 49,5)” J. GELINEAU, *Pastoralna teologija liturgijskih slavlja*, Zagreb 1973., str. 375.

‘ispunjenje’ u Kristovoj žrtvi. U Isusu se, naime, “dogodio prijelaz od starozavjetnih kulturnih žrtava u osobnu žrtvu njegova života koja će opet naći produžetak u kulturnom slavljenju euharistije”.⁵

Novi zavjet nas izvještava da je Isus darove kruha i vina povezo sa svojom smrću. Riječima “Ovo je tijelo moje koje se za vas predaje” i “Ovo je krv moja koja se za vas prolijeva” (usp. Lk 22,19) Krist izražava “žrtvenu vrijednost toga čina, uprisutnjujući na sakramentalan način svoju žrtvu, koja će se dovršiti na križu nekoliko sati kasnije za spasenje svih”.⁶ Euharistija je ponazočena Isusova smrt. Iako je kalvarijska krvna žrtva jedinstvena, neponovljiva (za razliku od starozavjetnih krvnih žrtvi koje su bile ponavljane), ona je temelj euharistijske nekrvne žrtve koja se trajno obnavlja Kristu na spomen. Kalvarijska žrtva tako je “presudna za spas ljudskog roda da ju je Isus Krist izvršio i vratio se Ocu tek nakon što nam je ostavio sredstvo po kojem ćemo moći u njoj sudjelovati kao da smo sami bili ondje prisutni”.⁷ Euharistija nije umnogostručenje djela spasenja, nego njegova višestruka aktualizacija. “Kao što su starozavjetne žrtve aktualizirale i obnavljale Savez s Bogom, tako i slavljenje Euharistije aktualizira i obnavlja Novi savez koji ima temelj u Isusovoj smrti.”⁸ “Kristova žrtva i žrtva Euharistije samo su jedna žrtva.”⁹ To je jasno izrazio Tridentski koncil: “U ovoj božanskoj žrtvi koja se izvršuje u misi nalazi se i nekrvno žrtvuje isti onaj Krist koji je jedan put sama sebe krvno prikazao na žrtveniku križa.”¹⁰ a toga su bili svjesni i crkveni pisci. Tako Justin u svom *Dijalogu s Trifonom* žrtveni karakter euharistije argumentira Malahijinim proroštvom (Mal 1,10), a Ciprijan, inzistirajući da se euharistija slavi vinom, a ne vodom,

⁵ I. DUGANDŽIĆ, “Euharistija u Novom zavjetu: mjesto okupljanja zajednice i kriterij njezina života”, u: J. VASILJ (ur.), *Euharistija – središte i vrhunac redovničkog života*. Zbornik radova VII. redovničkog tjedna, K(U)VRPJ, Zagreb, 1982., str. 22.

⁶ IVAN PAVAO II, *Ecclesia de Eucharistia*, Kšćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., br. 12.

⁷ IVAN PAVAO II, *Ecclesia de Eucharistia*, 11.

⁸ I. DUGANDŽIĆ, *Euharistija*, str. 23. “Posebno ‘krv’ ima tipično žrtveni karakter u židovskoj tradiciji, a to je još pojačano povezivanjem krvi uz pojam saveza.” (*Isto*, str. 21).

⁹ *Katekizam Katoličke Crkve*, HBK, Zagreb, 1994., br. 1367.

¹⁰ T. J. ŠAGI – BUNIĆ, *Euharistija u životu Crkve kroz povijest*, Zagreb, 1984., str. 316.

za euharistijski čin rabi izraz 'sacrificium'.¹¹ Žrtveno značenje euharistije izražava se često i u samoj liturgiji. To je primjerice očito u riječima kojima svećenik potiče vjernike da mole prilikom prinosa darova: "Molite, braćo i sestre, da moja i vaša žrtva bude ugodna Bogu Ocu Svemogućemu". Slično izražavaju i darovne molitve XXI. i XXII. nedjelje kroz godinu: "Gospodine, nek ova žrtva u tvojim očima bude čista...", "Gospodine, obazri se na ovu pomirnu žrtvu..." te treća euharistijska molitva: "Pogledaj, Gospodine, prinos Crkve svoje, onu istu žrtvu po kojoj si nam darovao pomirenje...". 'Žrtvenost' euharistije zamjetljiva je i u prvoj euharistijskoj molitvi u kojoj se očituje kao 'sacrificium laudis'. Ali, Crkva preko *Lumen gentium* poziva vjernike ne samo da prikazuju božansku žrtvu, nego da se nauče prinostiti i sebe s njom.¹² Euharistija nas zapravo potiče da od svog života učinimo trajnu žrtvu, prinos mio Bogu u duhovnom bogoslužju života.

Najjača poveznica između euharistijskog i ženidbenog sakramenta sastoji se u slijedećem: u Kristovoj žrtvi na križu, Bog je sklopio Novi savez. Dok je euharistija sakrament tog Saveza, bračni vez je njegova slika. Liturgijski je govor tu istinu skladno sročio u predslavlju obreda vjenčanja: "Ti si sklopio novi Savez sa svojim narodom u tajni Kristove smrti i uskrsnuća, da čovjeka učiniš dionikom božanske naravi i baštinikom nebeske slave. Znak toga Saveza jest bračna veza muža i žene. Zato je ovo ženidbeno slavlje otajstvo tvoje ljubavi i savezničke vjernosti."¹³ Slično navodi i papa Ivan Pavao II. u *Familiaris consortio*: "Euharistija je sam izvor kršćanske ženidbe. Euharistijska, naime, žrtva posadašnjuje savez ljubavi između Krista i Crkve, što je zapečaćen krvlju njegova križa. U toj žrtvi novoga i vječnoga Saveza kršćanski supruzi nalaze izvor iz kojega ključa i iznutra se oblikuje te trajno oživljava njihov bračni savez."¹⁴ Uz tu temeljnu povezanost dvaju sakramenata, postoje još neki vidovi kako se euharistijska žrtva reflektira u konkretnom životu vjernika. Dok zajedno s ostalim kršćanima

¹¹ Usp. Sv. Ciprijan, *Jedinstvo Crkve, Euharistija, Molitva Gospodnja*, Služba Božja, Makarska 1987., str. 123-133. Vidi također: T. J. ŠAGI – BUNIĆ, *Euharistija*, str. 32.

¹² Usp. *LG*, br. 11.

¹³ Vidi: Predslavlje obreda vjenčanja tijekom mise.

¹⁴ IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio*, Zagreb 2009., br. 57.

“prikazuju sebe, svoje napore i sve stvorene stvari”,¹⁵ oni će u euharistijskoj žrtvi prinositi i vlastitosti obiteljskog života. Da je obiteljski život, nesumnjivo, bitno obilježen žrtvom razvidno je već i iz liturgijskih tekstova obreda vjenčanja u kojima Crkva moli da mladenci ‘u radosti Boga hvale, u tuzi i nevolji neka se Bogu mole, da iskuse Božju pomoć i dožive Božju utjehu’. ‘Žrtvena’ dimenzija očituje se i u riječima privole koju vjenčanci izgovaraju prilikom dijeljenja sakramenta ženidbe: “Obećavam ti vjernost u dobru i zlu, u zdravlju i bolesti i da ću te ljubiti i poštovati u sve dane života svoga”.¹⁶ Naivno bi bilo misliti da će se pretakanje ovih riječi u svakidašnji život odvijati bez prihvaćanja žrtve. Treba li uopće spominjati koliko naravne vlastitosti ženidbe: jednost i nerazrješivost, u sebi implicitno sadrže žrtvu, odnosno ‘križ’. Zapravo svaka istinska ljudska ljubav jest sebedarje, ne može postojati ako želi izbjeći križ.¹⁷ Vjernost, ljubav, poštovanje, to su stvarnosti koje se ‘njeguju’ upravo žrtvom, kao što i spremnost ‘primiti djecu od Boga i odgajati ih po zakonu Krista i Crkve’ izrasta iz sposobnosti žrtvovanja vlastite komotnosti i sebičnih interesa.¹⁸

Svaki oblik zajedničkog života, pa tako i obiteljski, s pravom iziskuje veliki napor u odricanju samoga sebe što podrazumijeva strpljivo vježbanje i borbu kako bi se pobijedila egocentričnost i prohtjevnost vlastitih želja te prihvatili drugi s njihovim ograničenjima. Tomu treba pridodati i neka posebna iskušenja u kojima se obitelj može naći, primjerice, bolest odnosno smrt voljene osobe, dijete s posebnim potrebama, nemogućnost rađanja djece, teška socio-ekonomska situacija, nasilje, alkohol... Uzme li se sve to u obzir, potrebno je uvijek nanovo ohrabrivati obitelji da iz sakramenta euharistije crpe nadahnuće i snagu.¹⁹ Duboka je istina da brak, u svjetlu vjere željen, pripravljen, slavjen i u svakidašnjem životu življen, jest ono “što Crkva sjedinjuje, *žrtva* utvrđuje, blagoslov pečati, anđeli

¹⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Presbyterorum ordinis*, Dekret o službi i životu prezbitera (7. XII. 1965.), u: Dokumenti, Zagreb, 2008. (dalje: PO). br. 5.

¹⁶ Vidi: *Red slavljenja ženidbe*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997.

¹⁷ BENEDIKT XVI., *Misli o obitelji*, Split, 2011., str. 21.

¹⁸ Usp. *Red slavljenja ženidbe*, pitanja prije izricanja privole vjenčanika.

¹⁹ Usp. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis, Postsinodalna apostolska pobudnica Svetoga Oca Benedikta XVI. o euharistiji, izvoru i vrhuncu života i poslanju Crkve, upućena biskupima, kleru i osobama posvećenog života i vjernicima laicima*, KS, Zagreb, 2008., br.79.

naviještaju, a nebeski Otac prihvaća...”.²⁰ Dakle, bez žrtve nema zajedništva, nema obitelji. Zapravo, možda zvuči paradoksalno ali, bez odricanja nema sretnih obitelji. Ta ne postoji li neka otajstvena veza između euharistijskog žrtvenog prinosa i svakidašnjih bezbrojnih žrtvenih prinosa koje sa sobom nužno nosi bračni i obiteljski život?!

1.2. Euharistija i obitelj pod vidom gozbe

Misa je istodobno i žrtveni spomen-čin i sveta gozba pričesti tijelom i Krvlju Gospodnjom.²¹ Promatranje samo jednog od tih dvaju aspekata onemogućilo bi cjelovit pristup euharistijskom misteriju. Nauk o euharistiji kao gozbi, slično kao i nauk o euharistiji kao žrtvi, posjeduje biblijsko utemeljenje. Od mnoštva blagovanja²² opisanih u Svetom pismu koja su inače vrlo znakovita spram Euharistije, izdvojiti ćemo tek nekoliko primjera. Za Semite blagovanje je sakralni čin.²³ Gozba je redovito sastavni čin sklapanja saveza, simbolizira sjedinjenje s božanstvom te uspostavljanje prijateljskih odnosa s ljudima. Tako Izak sklapa savez s Abimelekom tijekom gozbe (Post 26,30), Jakov s Labanom (Post 31,45–50), a izraelske starješine s Bogom (Izl 24,11). Sakralni karakter ima i gozba koju pripravlja mudrost (Izr 9,1–6; Sir 24), te Izajina mesijanska gozba (Iz 25,6–8). Trebalo bi spomenuti još i manu kojom je Jahve hranio Izraelce u pustinji. Među ostalim gozbama, svakako je najznačajnija pashalna. Činjenica da je Gospodin ustanovio euharistiju baš za vrijeme jedne pashalne večere govori dovoljno o njejoj važnosti.

Od novozavjetnih tekstova važnu ulogu imaju kako Isusove prisposode o gozbama tako i njegovo sudjelovanje u njima (počevši od Kane Galilejske pa do bilo kojeg blagovanja s grješnicima), no

²⁰ TERTULIJAN, *Ad uxorem*, II., VIII., 6-7 (citirano prema: *Red slavljenja ženidbe*, KS, Zagreb, 1997., str. 9).

²¹ Usp. *KKC*, br. 1382.

²² Više o temi blagovanja vidi u: J. GARMAZ – M. KRAML, *Živjeti od euharistije. Elementi euharistijske kateheze*, Zagreb, 2010.

²³ “Čovjek je već od najdavnije starine, a osobito u semitskom svijetu, blagovanju pridavao vrijednost nečeg svetoga, vrijednost koja potječe od darežljivosti božanstva te pribavlja život. Kruh, voda, vino, plodovi itd. – sve su to dobra zbog kojih blagoslivljamo Boga. A blagovanje samo ima religioznu vrijednost jer zajedničko uzimanje hrane uspostavlja svete veze među sudionicima gozbe, a od njih prema Bogu.” (“Euharistija”, u: X. LÉON-DUFOUR, *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb 1969., str. 242).

najvažniji su, naravno, izvještaji o blagovanju Posljednje večere. Iako je euharistija povezana s velikom baštinom hebrejske Pashe, Isus na Posljednjoj večeri pridaje znaku gozbe puno i konačno značenje koje su sve dotadašnje slike (pa i pashalna) samo pripravljale. "Prvi je put udijeljeno ljudima da se 'hrane Bogom' i tako se s njime i s braćom međusobno sjedine te postanu jedno tijelo i jedan duh. [...] Od toga časa vazmena i euharistijska večera sadržava otajstvo smrti i uskrsnuća: Isus daje svojim za hranu tijelo 'predano' i krv 'prolivenu'."²⁴ Ne pristupiti blagovanju te hrane, znači nepotpuno slaviti 'večeru Gospodnju' (kako ju naziva Pavao u 1 Kor 11,20). U prvoj je Crkvi 'lomljenje kruha' zauzimalo središnje mjesto u životu zajednice. S 'lomljenjem' je usko povezano i blagovanje; bilo je nezamislivo da netko prisustvuje euharistiji, a da ju ne blaguje. Nosilo se čak i odsutnima kako nas izvještava sv. Justin u svojoj *Prvoj apologiji*; a o pričešćivanju prisutnih Teodor Mopsuestijski piše: "Napokon bude sav kruh razlomljen, tako da svi koji smo nazočni možemo od njega primiti. Svaki od nas, primajući mali zalogaj, prima, vjerujemo, njega (tj. Krista) čitava".²⁵ Doživljavanju euharistije kao gozbe, pridonosilo je i to što se ona u početku slavila u okviru bratskih agapa. Svako ljudsko zajedničko blagovanje nadilazi zadovoljenje potrebe za ishranom; "ono ne označuje samo život kojega hrana daje, već život prijateljstva, život s drugima i za druge".²⁶ Zato je "zajedništvo i zajedničko blagovanje 'materija' euharistije i bitno je kao i materija kruha i vina. Euharistija se slavi, ili bi se trebala slaviti, kao zajedničko blagovanje u radosti i veselju, u zajedništvu života križa i radosti."²⁷ Euharistija je dakle bitno zajedničarske naravi, blagovanje stvara zajedništvo s Bogom i međusobno. To skladno izražavaju i liturgijske molitve. "Tim časnim otajstvom vjerne svoje hraniš [...], da ih ista vjera prosvjetli, ista ljubav ujedini [...]. Zato pristupamo ovom svetom stolu...".²⁸ Inače, gotovo sve popričesne molitve spominju: 'jesti'

²⁴ J. GELINEAU, *Pastoralna*, str. 386.

²⁵ T. J. ŠAGI - BUNIĆ, *Euharistija*, str. 60.

²⁶ M. JURČEVIĆ, "Euharistija, ljudski susret sa živim Kristom – tajna zajedništva", u: J. VASILJ (ur.), *Euharistija – središte i vrhunac redovničkog života*, Zagreb, 1982., str. 27. Prema liturgičaru M. Steineru "nedjeljna sv. Misa je dragi i priželjkivani susret s Kristom, te s braćom i sestrama" usp. www.petar.ffdi.hr/lzj/sveta-misa1.htm (15. 06. 2012.)

²⁷ *Isto*, str. 28.

²⁸ Predslovlje o Presvetoj Euharistiji, II.

[jedan kruh], ‘piti’ [jednu čašu], ‘hraniti’... Tako u popričesnoj molitvi II. tjedna molimo: “Nahranio si nas jednim kruhom [...], daj da tvojom milošću živimo u bratskoj slozi”,²⁹ ili u III. tjednu: “svemogući Bože, ovom svetom gozбом dao si nam udio u svom božanskom životu.”³⁰ Svaka je ‘večera bratskog zajedništva’³¹ slavlje, radost, svečanost “Posebna je draž euharistije radost sastajanja, jer se ona slavi u zajednici. Takvim skupovima raduju se vjernici, a raduje se i Bog komu je ‘veselje prebivati među sinovima ljudskim.”³²

Kao što nema euharistije bez zajedništva, isto tako nema ni obiteljskog života bez zajedničarske dimenzije³³. Bog je, ne htijući da čovjek bude sam, od početka stvorio “muško i žensko na svoju sliku” (Post 1,27). No, “slika Božja nisu samo muškarac i žena pojedinačno nego i u njihovu međusobnom jedinstvu i zajedništvu odsijeva zajedništvo ljubavi unutar Presvetoga Trojstva.”³⁴ Osim što je “ženidbeno zajedništvo muža i žene slika zajedništva koje je u Bogu i u kojem se tri božanske Osobe ljube u intimi otajstva božanskog života”,³⁵ ono predstavlja i “otajstvo Kristova utjelovljenja”,³⁶ ali je i slika zaručничkog zajedništva između Krista i Crkve. I u ovom kontekstu, euharistija je usko vezana uz sakrament ženibe jer je ona zapravo “svadbena gozba”³⁷ Krista-Zaručnika i Crkve-Zaručnice. “*Hoću* supruga je udioništvo u *hoću* zaručничke ljubavi koju je Krist izrazio na križu za Crkvu, a koju trajno obnavlja u euharistijskoj žrtvi.”³⁸

Treba napomenuti da se stvarnost bračnog i obiteljskog zajedništva ne iscrpljuje u potpunosti u bračnom činu koji je, istina, očitovanje zajedništva kako na tjelesnoj tako i na duhovnoj

²⁹ Popričesna II. tjedna kroz godinu.

³⁰ Popričesna III. tjedna kroz godinu.

³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu (7. XII. 1965.), u: Dokumenti, Zagreb, 2008., br. 38.

³² Ž. BEZIĆ, “Euharistijski odgoj vjernika”, u: *Služba Božja* 20 (1980.), 3, str. 225s.

³³ N. BIŽACA, *O euharistiji i zajedništvu u povijesnim mijenama* 1. Trajanje, produbljenja i prilagodbe jedne konstante, u: *Crkva u svijetu* 42 (2007.), 1, str. 7-38.

³⁴ HBK, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002., str. 13.

³⁵ *Isto*, str. 14.

³⁶ HBK, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća*, Zagreb, 2002., br. 62.

³⁷ *Sacramentum caritatis*, br. 27.

³⁸ I. FUČEK, *Roditelji – djeca. Moralno-duhovni život*, Split, 2008., str. 63.

razini. Uz njega, u obitelji postoji još čitav niz međusobno isprepletenih dinamičnih odnosa između supružnika, djece, te roditelja i djece. Budući da je nemoguće ulaziti u analizu svih tih komunikacijskih procesa, izdvojiti ćemo samo neke aspekte koji nam se čine od presudne važnosti da bi se obiteljsko zajedništvo održalo vitalnim.

Bez obzira što obitelji nastaju iz osobnih simpatija ili ljudskih razloga, da se ne bi pretvorile samo u stanovanje 'pod istim krovom', potrebno je svjesno ulagati trud u 'zajedništvo života'. Tomu umnogome pridonosi prakticiranje zajedničke molitve i blagovanja te sudjelovanje u nedjeljnoj euharistiji. Čini se da se u današnje vrijeme za sve ima više vremena, nego za te tri stvari. Rijetko se zajedno blaguje, još rjeđe se zajedno moli, a rijetko cijela obitelj redovito slavi nedjeljnu euharistiju. Kad je riječ o zajedničkom blagovanju, "za čovjeka ono poprima značenje koje nadilazi puki čin hranjenja. [...] Zajednički blagovati s ukućanima ili prijateljima jest ljudski čin koji uključuje društvene odnose i ponašanje koje je više ili manje ritualno."³⁹ 'Dijeliti stol' s nekim znači zblížiti se, imati intimnije odnose... Stil međuljudskog ophođenja tijekom zajedničkog blagovanja, preuzet je zapravo iz euharistije.⁴⁰

Iskustvo unutarobiteljskog blagovanja, utječe na doživljavanje euharistijskog blagovanja, i obrnuto. Što je više obiteljski život prožet euharistijom, to će i obiteljsko zajedništvo biti čvršće. Ukratko, nedjeljna euharistija bi trebala biti 'srce obitelji'. No, da bi u punini urodila plodovima zajedništva i obnove, potrebni su neki preduvjeti za njeno slavljenje kao što su: uzajamno praštanje, ljubav, pomirenje... To su ujedno i znakovi koji ukazuju na dobro slavljenu euharistiju. Slične 'posljedice' ima i zajednička obiteljska molitva: pospješuje srdačnost, ljubaznost, strpljivost... ukratko, jača 'euharistijski' duh u obitelji.⁴¹

³⁹ J. GELINEAU, *Pastoralna*, str. 381.

⁴⁰ Usp. J. GARMAZ – M. KRAML, *Živjeti*, str. 29.

⁴¹ Z. PAŽIN - V. DUGALIĆ, *Utjecaj pohađanja mise na kvalitetu bračnog života. Rezultati znanstveno-istraživačkog projekta "Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života"*, u: Bogoslovska smotra 80 (2010.), br. 4., str. 1061.-1082.

1.3. Eklezijalna dimenzija euharistije i obitelji

Već je u promišljanju o euharistiji kao gozbi istaknuto da Večera Gospodnja stvara zajedništvo s Bogom i međusobno, a upravo se na tom jedinstvu temelji i sama Crkva. Sukladno tomu može se reći da euharistija tvori Crkvu, ili riječima blagopokojnog pape Ivana Pavla II.: “Crkva živi od euharistije”.⁴² Tako je bilo od samih početaka. Već na Posljednjoj večeri u skupu apostola vidimo začetke jedne nove zajednice, zajednice novog Saveza tj. Crkve, a u Djelima apostolskim čitamo kako je lomljenje kruha okupljalo i konstituiralo prve crkvene zajednice. I apostol Pavao bio je toga svjestan pišući Korinćanima: “Čaša blagoslovna koju blagoslivljamo nije li zajedništvo krvi Kristove? Kruh koji lomimo nije li zajedništvo tijela Kristova? Budući da je jedan kruh, jedno smo tijelo mi mnogi; ta svi smo dionici jednoga kruha.” (1 Kor 10,16s) Blagovati euharistijsko tijelo Kristovo, za svetog Pavla znači tvoriti mistično tijelo Kristovo tj. Crkvu. “Pavao ne pozna individualističkog pristupa euharistiji. Ona uvijek upućuje na zajednicu i mora se odražavati u čitavom životu vjernika. [...] Euharistija ili vodi izgradnji tijela Kristova, ili uopće nije euharistija.”⁴³

Eklezijalnost euharistije istaknuta je i kod svetih otaca. Oni se uglavnom služe slikom euharistijskog kruha da bi izrazili otajstveno jedinstvo Crkve; i obratno – uzrokovati razdore u Crkvi, za svete oce značilo je jesti euharistijski kruh sebi na osudu. Tako o crkvenom jedinstvu sveti Ivan Zlatousti piše:

Što je uistinu kruh? To je Tijelo Kristovo. Što postaju oni koji ga primaju? Tijelo Kristovo; ali ne mnoga tijela, već samo jedno tijelo. Doista, kao što je kruh jedan, premda je sastavljen od mnogih zrna, i ona, premda se ne vide, ipak se u njemu nalaze, njihova razlika iščezava zbog njihova savršenog stapanja; na isti smo način i mi sjedinjeni među sobom i zajedno s Kristom.⁴⁴

Na istoj su liniji i Augustinove riječi kad govori o svetoj pričesti: “Ako ste dobro primili, vi ste ono što ste primili”,⁴⁵ a i

⁴² Tim riječima započinje enciklika *Ecclesia de Eucharistia*.

⁴³ I. DUGANŽIĆ, “Euharistija u Novom zavjetu: mjesto okupljanja zajednice i kriterij njezina života”, u: J. VASILJ (ur.), *Euharistija – središte i vrhunac redovničkog života*, str. 24.

⁴⁴ I. ZLATOUSTI, *In Epistolam I. ad Corinthios Homiliae* 24, 2 (citirano prema: *EE*, br. 23).

⁴⁵ AUGUSTIN, *Sermo* 227 (citirano prema: T. J. ŠAGI – BUNIĆ, *Euharistija*, str. 65).

sveti Leon tvrdi slično: “Sudjelovanje u Kristovu tijelu i krvi ne čini drugo nego da prelazimo u ono što primamo.”⁴⁶ Euharistija je, dakle, sakrament jedinstva Crkve. I u liturgijskim tekstovima nalazimo potvrdu za to. Uvjetno rečeno, u euharistijskom slavlju događaju se dvije ‘pretvorbe’ (odnosno dvije epikleze): jedna se tiče kruha i vina, a druga zajednice.⁴⁷ To II. i III. euharistijska molitva izriču ovako: “Smjerno te molimo da nas, pričesnike Tijela i Krvi Kristove, Duh Sveti sabere u jedno”, i “Okrijepi nas Tijelom i Krvlju Sina svoga, ispuni njegovim Svetim Duhom te u Kristu budemo jedno tijelo i jedan duh.” Sukladno tomu, kada u trenutku svete pričesti na usklik: “Tijelo Kristovo!” odgovaramo: “Amen!”, ‘kažemo: ‘Amen!’ presvetom tijelu Isusovom, rođenom od Marije i raspetom za nas, ali kažemo: ‘Amen!’ također i njegovu mističnom tijelu koje je Crkva, a to su i bližnji u vjeri koji nas okružuju u životu i za euharistijskim stolom.”⁴⁸

Euharistijsko se otajstvo može shvatiti samo u okviru Crkve, jer kao što euharistija ‘čini’ Crkvu, tako i Crkva ‘čini’ euharistiju.⁴⁹ Ljudi izvan Crkve u euharistijskom otajstvu ne vide nikakvo otajstvo. Crkva pak u njemu vidi “svu svoju snagu i slavu, sav nakit božanskih darova, sva svoja dobra”.⁵⁰ Crkva se neprestano rađa iz euharistije.⁵¹

Nakon promišljanja o odnosu Euharistija - Crkva, valjalo bi vidjeti u kakvom su odnosu obitelj i Crkva. Obitelj je osnovna stanica kako na društvenoj, tako i na crkvenoj razini. Da je Crkva toga itekako svjesna ukazuje i činjenica kako se obitelj posljednjih desetljeća nalazi u fokusu crkvenog zanimanja i

⁴⁶ LEON, *Sermo* 63, 7 (citirano prema: *LG*, br. 26).

⁴⁷ Usp. I. ŠAŠKO, “Crkvenost i euharistija još uvijek na raskrižju?”, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 131 (2004.) 4, str. 265. “Zato bismo mogli reći da vrhunac euharistije nije pretvorba kruha i vina u tijelo i krv Kristovu, nego *communio*, zajedništvo s Kristom i međusobno, koje se time postiže. Jer, ta pretvorba ima za cilj drugu pretvorbu, naime da sebičnog i grešnog čovjeka pretvori u dijete Božje, a pojedince poveže u Božji narod, braću i sestre Isusa Krista”. (I. DUGANDŽIĆ, “Euharistija u Novom zavjetu: mjesto okupljanja zajednice i kriterij njezina života”, u: J. VASILJ (ur.), *Euharistija – središte i vrhunac redovničkog života*, str. 24).

⁴⁸ M. SIKIRIĆ, “Euharistija koja Crkvu tvori po zajedništvu”, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 127 (2000.) 4, str. 228. Također: A. TAMARUT, *Euharistija – otajstvo vjere i dar života*, Zagreb, 2004., str.10 ss.

⁴⁹ Usp. IVAN PAVAO II., *Večera Gospodnja*, Zagreb, ²1982., br. 4.

⁵⁰ F. ŠEPER, “Današnji čovjek i euharistija”, u: *Svesci* 1(1967.), str. 22.

⁵¹ I. ŠAŠKO, *Euharistija - vrhunac u pristupu, trajnost u življenju inicijacije*, u: *Bogoslovska smotra* 79 (2009.)3, str. 523-536.

pastoralnih nastojanja. Crkva i obitelj, zapravo su u uzajamnom odnosu darivanja i primanja. Možemo reći da "obitelj ima eklezijalni, a Crkva obiteljski karakter"⁵². *Familiaris consortio* kaže da Crkva rađa, odgaja i izgrađuje kršćansku obitelj; preko Riječi Božje joj objavljuje njen pravi identitet, sakramentima ju učvršćuje i posvećuje, tumačenjem moralnog nauka potiče ju da nasljeđuje Kristovo sebedarje. S druge strane, "među temeljne zadaće kršćanske obitelji spada zadaća koju možemo nazvati crkvenom: obitelj je, naime, u službi izgradnje kraljevstva Božjega u povijesti i to posredstvom svoga sudjelovanja u životu i poslanju Crkve".⁵³ To se sudjelovanje, sudeći prema zaključcima Drugog vatikanskog koncila, vrši participirajući na Kristovoj svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj službi. Naime, supruzi i roditelji trebali bi, dok braći svjedoče Kristovu ljubav, činiti obitelj zajednicom koja spašava. Tim načinom obitelj biva znak nadnaravne plodnosti Crkve, vrši udioništvo u majčinstvu Crkve. Čak štoviše, između Crkve i obitelji postoje tako duboke veze koje obitelj čine svojevrsnom 'Crkvom u malom', odnosno 'kućnom Crkvom'. Obitelj je zapravo živa slika i povijesno uprisutnjenje samoga otajstva Crkve.⁵⁴ Još jedan obitelji svojstven i izvoran način sudjelovanja u poslanju Crkve jest i taj što, kako jasno izražava zborna molitva u obredu vjenčanja, upravo obitelji Crkvu bogate vjernim potomstvom.

Što se tiče liturgijskog slavlja sakramenta ženidbe, postoji još jedna možda na prvi pogled ne tako značajna, ali ipak znakovita preporuka koja ukazuje na eklezijalnu dimenziju braka. Tako u jednom napatku za red slavlja ženidbe čitamo "budući da je ženidba upravljena na rast i posvećivanje Božjeg naroda, njezino slavljenje očituje zajedničarsko obilježje, što savjetuje sudjelovanje i župne zajednice, barem po nekim svojim članovima", te "neka se ženidba obično slavi u misi."⁵⁵ Iz ove druge preporuke može se također iščitati i poseban odnos između euharistije i ženidbe.

Obitelj je, zaista, dragocjen dar Crkvi. Uloga tog dara u okviru Tijela Kristova jest, kako vidimo, višestruka. Nemoguće je nabrojati sve oblike u kojima ta zajednica života i ljubavi

⁵² HBK, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Zagreb 2002., str. 22.

⁵³ FC, br. 49.

⁵⁴ Usp. *Isto*.

⁵⁵ Prethodne napomene, u: *Red slavljenja ženidbe*, str.13.

služi Crkvi, a i društvu. No, jedan oblik ipak zaslužuje posebnu pozornost – to je poziv na svetost. Možda često nije dovoljno izražena svijest da svetost ‘velike’ Crkve uvelike ovisi o svetosti ‘male’ Crkve. Dalo bi se razmišljati koliko su bračni parovi, roditelji, djeca, dakle, obitelji u cjelini, zapravo prepoznatljivi znakovi svetosti Crkve... U onoj mjeri u kojoj im je život prožet euharistijom?!

1.4. *Socijalna⁵⁶ dimenzija euharistije i obitelji*

222

Ova je značajka, mjerilo autentičnog slavlja euharistije. O njoj ovisi hoće li sve druge dimenzije biti samo prazna apstrakcija ili će imati reperkusija u konkretnom životu. Pravo shvaćena euharistija dovršava se u svakidašnjem iskazivanju međusobne ljubavi i zauzetosti jednih za druge; ona odgaja za zahvalnost, solidarnost, zajedništvo i poslanje.

Nije li nam i sam Gospodin to pokazao opravši noge učenicima?! Vezivanje euharistije i čina služenja tj. dobrotvorne ljubavi staro je koliko i sama euharistija. O tomu nam svjedoče *Djela apostolska* i Pavlovi spisi. Tako čitamo o izboru sedmorice čestitih ljudi koji bi vodili brigu za posluživanje kod stolova (Dj 6,5). Iz te se službe poslije razvio đakonat. “Đakoni će posvuda danju i noću nastojati oko dobrih djela. Neće se uzdizati iznad siromaha i neće biti pristrani prema bogatima; morat će poznavati potrebne i davati im od suviška...”⁵⁷ I sveti Pavao je zahtijevao od zajednica da svetkujući Gospodnju večeru iskazuju djelotvornu ljubav prema potrebnima (usp. 1 Kor 11,17–22. 27–34).

Svijest o socijalnom značaju euharistije bila je živa i u otačkom razdoblju. Tom se tematikom bavio Klement Aleksandrijski: “Potrudite se stoga da češće zajedno blagujete jedni s drugima kako ne biste ljubav izgubili. [...] Darivajući što je prolazno, primit ćete što je vječno. Dajte jesti onima koji

⁵⁶ Literature o ovoj dimenziji gotovo da i nema, osim priloga Marijana Valkovića. Više o tome: N. HOHNJEC, “Euharistija, solidarnost i zajedništvo. Biblijsko-teološki i socijalni pristup”, u: *Bogoslovska smotra* S 70 (2000.) 3-4, str. 775. i A. CRNČEVIĆ – I. ŠAŠKO, *Na vrelu liturgije. Teološka polazišta za novost slavljenja i življenja vjere*, Zagreb, 2009., str. 580–596.

⁵⁷ *Constitutio apostolica*, 17 [citirano prema: M. VALKOVIĆ, “Za život svijeta. Euharistija i društveni angažman”, u: *Bogoslovska smotra* 51 (1981.) 2-3, str. 317].

gladuju i piti onima koji žedaju. Imate za to još više razloga.”⁵⁸ a i sv. Ivan Zlatousti:

“Hoćeš li častiti Kristovo tijelo? Ne zanemaruju ga kada je golo. Ne iskazuj mu čast ovdje u hramu sa svilenim tkaninama, da bi ga potom zanemario vani, gdje trpi hladnoću i golotinju. Onaj koji je rekao: “Ovo je tijelo moje” isti je onaj koji je rekao: “Vidjeli ste me gladna i niste me nahranili” i “Ono što ste učinili najmanjemu od moje braće meni ste učinili” [...] Što vrijedi ako je euharistijski stol krcat zlatnim kaležima, kada on umire od gladi? Počni utaživati glad njemu koji je gladan, a potom s onim što ostane moći ćeš uresiti također oltar.”⁵⁹

Potkrijepimo to i liturgijskim znakovima. U prva kršćanska stoljeća, na oltar su se uz darove koji su služili za euharistijsku celebraciju donosili i oni namijenjeni za siromahe. Tako je bilo nekoć, a danas?! *Opća uredba Rimskog misala* u br. 49 donosi odredbu da se prima “novac i drugi darovi što ih vjernici donesu ili u crkvi skupe, u korist siromaha ili crkve te se postave na zgodno mjesto izvan euharistijskog stola”.⁶⁰ Darovna procesija i znak mira jesu također neke od mogućnosti da se izrazi liturgijski socijalni govor ako su darovi koji se prinose usmjereni za potrebe zajednice, a mir koji izražavamo jedni drugima posvješćuje zalaganje za solidarnost, mir, socijalnu jednakost, pravednost... Društvene brige i potrebe trebaju doći na vidjelo i u tumačenju

⁵⁸ KLEMENT ALEKSANDRIJSKI, *Epist. 9* (citirano prema: J. GELINEAU, *Pastoralna*, str. 435).

⁵⁹ IVAN ZLATOUSTI, *In Evangelium S. Matthaei, hom. 50,3-4* (citirano prema: *EE*, br. 20). On također piše i: “Krv si Gospodinovu pio, a ne prepoznaješ brata svoga. Tim što ne smatraš dostojnim podijeliti svoju hranu s onim koji je smatran dostojnim biti dionik ovoga stola, obeščašćuješ ovaj isti stol.” [ISTI, *Homiliae in primam ad Corinthios 27, 4* (citirano prema: *KKC*, br. 1397)].

⁶⁰ Ta se odredba, nažalost, najčešće ne provodi. „Skupljanje milostinje često je neosmišljeno i u neskladu s nakanom nutarnjeg ustroja slavlja, te se pretvara u neželjeni protugovor. Osim što ometa molitvu ispovijedi vjere (budući da započinje nakon homilije), ne promišlja se niti način skupljanja. To bi trebao biti posao liturgijskih službenika i to tako da se vidi »ritualnost« i tog čina (s prikladnim košaricama i na diskretan način koji jamči vjerničku slobodu darivanja). Prikupljeni novac obično se ne prinosi kao euharistijski dar, već se nakon skupljanja odnosi u sakristiju ili na neko drugo, slavljenički beznakovito mjesto. Moguće je taj dio staviti pod oznaku obrednog i na takav način da vjernici svoj prilog udijele na ulazu u crkvu, na za to pripremljenom mjestu, te se kasnije skupljeni darovi prinose u darovnoj procesiji.“ („Slavlje euharistije“, u: T. MARKIĆ i V. KRAŠ VILLA (ur.), *Nadbiskupijsko savjetovanje. Građa za predsinodske rasprave u zajednicama vjernika*, Tajništvo za pripremu II. sinode Zagrebačke nadbiskupije, Zagreb, 2005., str. 104).

Božje riječi te pri izboru misnog uzora ili misnih molitava za razne potrebe. Valja podržavati moguće oblike solidarnosti kao što je npr. integracija onih s poteškoćama u razvoju.⁶¹ Gelineau preporučuje da se u pastoralu euharistije potiču susreti poput kratkih agapa nakon sv. mise. “Naročito treba na takve sastanke pozvati siromahe i strance”, kaže Gelineau, “te preporučiti posjet bolesnicima i utamničenicima”,⁶² a *Opća uredba Rimskog misala* u br. 57 kratko zaključuje: “Nakon mise svatko se može vratiti svojim dobrim djelima, hvaleći i blagoslivljajući Gospodina.”

Vidjeli smo da se zapovijed ‘Ovo činite meni na spomen!’ tiče kako euharistije tako i brige za drugoga i služenja drugomu. Ni život u obiteljskoj zajednici nije izuzet te obveze. Vjerodostojnost slavlja euharistije zrcali se kako u odnosu prema najbližima u vlastitoj obitelji, tako i na radnom mjestu, ali i u širem društvu. Služenje društvu uključuje viševersne načine, a svaki od njih podrazumijeva ljubav prema bližnjemu kao osnovnu motivaciju djelovanja. U tomu opet važnu ulogu ima euharistija. “Kao ponazočenje Kristove žrtve ljubavi za Crkvu, euharistija je izvor ljubavi. U euharistijskom daru ljubavi kršćanska obitelj nalazi temelj i dušu svog ‘zajedništva’ i ‘poslanja’. [...] Udioništvo na ‘predanom’ tijelu i ‘prolivenoj’ Kristovoj krvi za kršćansku obitelj postaje neophodan izvor misijskog i apostolskog poleta.”⁶³ Njegujući želju za sve dubljim urezivanjem euharistije u svakidašnji život, vjernici bivaju osposobljeni biti prepoznatljivi svjedoci Božje dobrote u okruženju u kojem žive i djeluju.⁶⁴ Isto tako, “kao što je Crkva u svojim prvim počecima pridruživala ‘agapu’ euharistijskoj večeri te se očitovala da je sva sjedinjena vezom ljubavi oko Krista, tako se po tom znaku ljubavi u sva vremena raspoznaje. [...] Zato Crkva u drži u velikoj časti milosrđa prema siromasima i bolesnima, karitativna djela, i djela uzajamne pomoći da se ublaže svakovrsne ljudske nevolje.”⁶⁵ Laici su pozvani uključiti se u to poslanje sukladno službama koje proizlaze iz vlastitosti njihova staleža.

Bitno je još jednom naglasiti da apostolski žar vjernika, iako možda oni sami toga nisu katkad ni svjesni, raspiruje euharistija.

⁶¹ Usp. N. HOHNJEC, *Euharistija*, str. 784.

⁶² J. GELINEAU, *Pastoralna*, str. 403.

⁶³ *FC*, br. 57.

⁶⁴ Usp. *Sacramentum caritatis*, br. 79.

⁶⁵ Dekret o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*, DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dokumenti, Zagreb, 2008., br. 10 (dalje: AA).

Euharistijom preobražen, bračni i obiteljski život i sâm postaje euharistija; postaje hrana za druge, znak Gospodinove Pashe među ljudima po djelotvornoj ljubavi⁶⁶.

2. EUHARISTIJSKA KATEHEZA OBITELJI

Kroz prethodna poglavlja vidjeli smo koliko su usko povezani sakrament euharistije i sakrament ženidbe i to u svojoj egzistencijalnoj dimenziji. Nadalje, obitelj je osnovna podloga za uvođenje u sakramentalni život.⁶⁷

Da bi došlo do prožetosti bračnog i obiteljskog života euharistijom u svim njezinim vidovima,⁶⁸ nuždan je sveobuhvatni pastoral za obitelj ili s obitelji, čiji je bitni dio kateheza obitelji. Da bi vjerski život u našim obiteljima, a onda i u Crkvi bio uistinu vjernički i svjedočki, župna kateheza mora ponovno zaživjeti. Profiliranje žive i odgovorne župne zajednice u smislu bratske i ugodne obiteljske kuće⁶⁹ u oživljavanju kateheze obitelji ima jedinstvenu i nezamjenjivu odgovornost u euharistijskom, osobito u liturgijskom odgoju.⁷⁰ Naime, liturgijski odgoj nužno uključuje opće kršćanski odgoj, kako čitamo u *Direktoriju za mise uz sudjelovanje djece*: "Svi oni koji imaju neki odgojni zadatak, neka objedine svoje snage i sposobnosti da djeca, već obdarena izvjesnim osjećajem za Boga i božanske stvari, već prema dobi i razvoju iskuse također i ljudske vrednote koje su prisutne u euharistijskom slavlju; *zajedničko djelovanje, pozdrav, pozornost slušanja, tražiti i dati oproštenje, priznanje, iskustvo simboličkih čina, jelo-gozba među prijateljima, blagdansko slavlje...* Spada na katehezu o euharistiji odgajati za te vrednote tako da se djeca

⁶⁶ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Kateheza prvenstvena zadaća Crkve. Identitet i perspektive hrvatske pokoncijske kateheze i katehetike*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2011., str. 526.

⁶⁷ Isto, str. 502.

⁶⁸ Kao što smo obradili u prvom poglavlju: žrtva, gozba, eklezijalnost, socijalna osjetljivost.

⁶⁹ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost – NKU HBK, 2000., 257; HBK, *Na svetost pozvani*. Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća, Zagreb, 2002., 28.

⁷⁰ Usp. FC, br. 70

postupno otvaraju kršćanskim vrednotama i slavlju Kristova misterija.⁷¹

U Njemačkoj biskupiji Rottenburg- Stuttgart već dvadesetak godina postoji koncepcija *Euharistijski put kao obiteljska kateheza*⁷² kojemu je poticaj dao latinoamerički katehetski koncept *Catequesis Familiar*.⁷³ U toj je koncepciji značajno da prigodom pripreme djeteta za prvu pričest, roditelji imaju središnju ulogu, tj. aktivno su uključeni u pripremu svoga djeteta za slavlje sakramenata pomirenja i prve pričesti.

Ovaj model ide za tim, ne da roditelji moraju preuzeti ulogu katehete, već se radi ponajprije o buđenju, produbljanju i razvijanju vjere samih roditelja, njihova odnosa i pristupa Riječi Božjoj, osobi i poruci Isusa Krista i euharistiji, te se na taj način katehiziraju sami roditelji koji mogu nanovo otkriti dimenziju i važnost vjere za tumačenje i življenje osobnoga, supružničkoga i obiteljskoga života. Oni su na tom katehetskom putu ponajprije odrasli kršćani koji trebaju katehezu koja bi slijedila njihov duhovni razvoj te ih pratila i vodila na putu prema zrelosti vjere.⁷⁴ Obiteljska kateheza kao euharistijski put vrši dvojaku ulogu u katehiziranju: priprema djecu za sakrament prve svete pričesti i podupire roditelje u predaji vjere svojoj djeci.

Kateheza obitelji u Hrvatskoj, kao jedno od najbremenitijih područja pastoralnog djelovanja, danas je u znaku brojnih poteškoća i izazova koji zahtijevaju razrađen i sustavan pastoralni i katehetski pristup. U nekim biskupijama već nekoliko desetljeća djeluju pastoralna tijela koja na poseban način skrbe oko pastoralna s obitelji i kateheze obitelji. No s druge strane govor o drugačijoj župnoj zajednici, o formiranju nekih manjih zajednica ili "živih vjerničkih krugova",⁷⁵ profiliranje drugačije kateheze, nailazi na otpor i to čak kod dijela svećenika koji kao da zaboravljaju da je euharistijska kateheza obitelji povlašteno

⁷¹ Direktorij za mise uz sudjelovanje djece, 25, prema M. ŠIMUNOVIĆ, *Kateheza prvenstvena zadaća Crkve*, str. 526.

⁷² Usp. A. BIESINGER – S. HILLER – N. METTE, *Familien als Subjekte der Gottesbeziehung · Familien- biographische Katechese als zukunftsfähiger Paradigmenwechsel*, u: *Theologische Quartalschrift* (2011.) 1, str. 46-64. Također usporedi: www.familienkatechese.de (15. 06. 2012.)

⁷³ Usp. <http://www.catequesisfamiliar.org> (15. 05. 2012.)

⁷⁴ Usp. J. GARMAZ – M. KRAML, *Živjeti*, str. 152–155.

⁷⁵ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, NACIONALNI KATEHETSKE URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Zagreb-Zadar, 2000., br. 52.

vrelo kršćanske svetosti: "Djecu, mlade i odrasle valja primjereno odgajati i stvarno uvoditi u slavlje euharistije, sa sviješću da je potrebno živjeti duboku liturgijsku duhovnost jer je liturgija Crkve – s tumačenjem godišnjih ciklusa, svetopisamskih i molitvenih tekstova – povlašteni izvor kršćanske svetosti."⁷⁶

2.1. 'Đakovački model'

U Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji od 1980. godine započelo je sustavno uvođenje tečajeva za brak i obitelj tako da je Đakovačka i Srijemska biskupija danas u svim pastoralnim regijama pokrivena sustavom tečajeva pripreme za brak i obitelj. Sam model odvija se po temama i susretima.

Program tečaja po temama i susretima:

1. Izvor i razvoj ljubavi. Pravila dijaloga. Motivi izbora bračnog druga.

2. Živjeti zajedno različiti: Komunikacija. Psihologija bračnog para.

3. Prirodne metode planiranja začeca. Naličje umjetnih kontracepcija.

4. Božji poziv: Biti odgovorni roditelj.

5. Božji plan o braku i obitelji (sakrament). Obitelj i župna zajednica.

6. Temelji kršćanskog odgoja djece. Vjera-temelj braka i obitelji.⁷⁷

Program tečaja prati zaručnike od samih početaka njihove zajedničke ljubavi i pomaže im da u svjetlu Evandjelja rastu prema sakramentu ženidbe, da u skladu s Božjim zapovijedima planiraju obitelj, pripremaju se za roditeljske odgovornosti i kršćanski odgoj djece. Buduće se mlade bračne parove napose potiče da svoj brak i obitelj temelje na vjeri.

Pripravu za brak i obitelj treba organski povezati u cjelovito pastoralno djelovanje upućeno čovjeku od samog početka njegova života do ostvarenja životnih zadataka, ako osjeti da je pozvan ostvariti specifično kršćansko bračno-obiteljsko zvanje.⁷⁸ Priprava na ženidbu mora se oslanjati na prethodnu

⁷⁶ HBK, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Glas Koncila, 2008., br.84.

⁷⁷ Više o svakoj temi i susretu vidi u: P. ARAČIĆ, *Rasti u ljubavi. Priprava za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, Zagreb, 2000., str. 82-87.

⁷⁸ Usp. *Isto*, str. 69.

katehezu mladih i pastoral mladih, ali ta priprava na brak i obitelj ne prestaje sakramentom ženidbe, već se nastavlja posliježenidbenim pastoralom i katehezom obitelji. U ovoj pripravi ne radi se samo o pukom predavanju ili stjecanjem nekoga teorijskoga znanja, već se ide za izgrađivanjem ljudskih stavova, a za to je potreban sustavan i ustrajan katehetski rad s obiteljima tj. cjeloviti pastoral braka i obitelji.⁷⁹

2.2. 'Riječki model'

Danas se na prostoru Riječke nadbiskupije ostvaruje pastoralni model koji, s obzirom na njegove karakteristike, možemo izdvojiti kao "riječki model" obiteljskog pastora. To znači da se bitni elementi obiteljskog pastora ostvaruju u specifičnom ambijentu jedne točno određene sredine. U današnje pastoralno djelovanje, s obzirom na obiteljski pastoral u Rijeci, ugrađeni su niz ustanova, osoba i pothvata. Aktivnosti koje su se događale u prošlosti, te specifične situacije obitelji u tijeku određenih povijesnih trenutaka, uvjetovale su i utjecale na obiteljski pastoral i dale mu nove odrednice.⁸⁰ Osnutkom Riječke nadbiskupije 2000. godine (u današnjem obliku) pastoral braka i obitelji obilježen je djelovanjem njezina *Povjerenstva za pastoral obitelj*, a kasnije *Ureda za obitelj*. Projekti ovoga pastoralnoga tijela poslužiti će u pastoralu braka i obitelji ne samo u biskupijama Riječke metropolije nego i na širem hrvatskom planu. Smjernice za pastoralni rad izdali su biskupi Riječke metropolije 2001. godine⁸¹ kojima su temeljne postavke Ivana Pavla II. izložene u dokumentu *Novo millennio ineunte* gdje naglašava i poziva da se posebna pozornost posveti pastoralu obitelji.⁸² Biskupi inzistiraju na sustavnom obiteljskom pastoralu koji mora odgovarati na aktualne izazove vremena. Ured za obitelj kao i župne zajednice svoje djelovanje temelje na

⁷⁹ Usp. FC, br. 69.

⁸⁰ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, "Prošlost, sadašnjost i budućnost pastora braka i obitelji u riječkom podneblju. Uvjetovanosti i specifičnosti od pedesetih godina prošlog stoljeća", u: *RTČ* 14 (2006.) 2, str. 505-512.

⁸¹ Usp. BISKUPI RIJEČKE METROPOLJE, "Smjernice za obiteljski pastoral u Riječkoj metropoliji", u: *Službeni vjesnik Riječke nadbiskupije*, 2 (2001.), 3, str. 55-57.

⁸² Usp. IVAN PAVAO II, *Novo millennio ineunte, Na početku novog tisućljeća, Apostolsko pismo episkopatu, kleru i vjernicima na završetku Velikog jubileja 2000.*, Zagreb, 2001. br. 47.

zadanim smjernicama koje shematski obuhvaća priježenidbeni i posliježenidbeni pastoral, koji izgleda ovako: - priprava za brak i obitelj

- roditeljska škola, praćenje mladih bračnih parova
- bračno i obiteljsko savjetovalište
- obiteljska škola, zajednice obitelji
- obiteljska duhovnost.⁸³

Djelovanje ovog ureda pokriva sva važna područja obiteljskog pastoralala, a i potiče se na široku suradnju s ostalim područjima pastoralnog djelovanja kao i drugim bilo crkvenim ili društvenim institucijama. No potrebno je posebno istaknuti jedan od veoma važnih aspekata obiteljskog pastoralala, a to je formiranje i djelovanje *zajednice obitelji u župi*.⁸⁴ Istina da ih nemaju sve župe, ali u više njih djeluju ove zajednice, koje za cilj imaju posvješćivanje, promicanje i življenje vrijednosti braka i obitelji. Da bi takva zajednica u određenoj župi što prikladnije djelovala, moraju se angažirati sami župnici te osposobiti i uključiti obiteljske animatore.⁸⁵

2.3. Model inoviranja klasičnog modela pastoralala i kateheze

Ovaj model ide za kvalitetnijim pastoralom i to sa sadržajnog i metodološkog stajališta. Nastoji inovirati pastoral od naviještanja, kateheze, liturgije, dijakonije i koinonije, a smjernice nalazi u crkvenim dokumentima.⁸⁶ Mogli bismo reći da ovakav pristup župnom pastoralu traži korjenite promjene klasičnog modela pastoralala koji je još u većini župa. Kod inoviranja klasičnog modela postoji bojazan da promjene zahvate samo površinu, tj. da budu estetske naravi ili da se pastoral svede samo na prigodne manifestacije (sakramentalizacija bez sustavne evangelizacije). Druga opasnost da se pristupa selektivno, odnosno da se dušobrižničko zalaganje posveti

⁸³ Usp. N. VRANJEŠ, "Pastoral braka i obitelji prema 'riječkom modelu'". Primjer programskog djelovanja u obiteljskom pastoralu", u: *Obnovljeni Život* 65 (2010.), 4, str. 538s.

⁸⁴ Usp. I. NIKOLIĆ, "Obiteljska zajednica u župi", u: *RTČ* 12 (2004.), 2, str. 508s.

⁸⁵ Usp. *Škola za stručno osposobljavanje župnih suradnika/ animatora i doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama*, Rijeka, 2004./2005.

⁸⁶ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, "Shvaćanje župne zajednice i ostvarivanje kateheze u novim okolnostima", u: *Katehetski glasnik* 9 (2011.), 3, str. 27.

određenoj skupini župljana, zajednici, skupini, npr. mladima ili djeci, nekoj molitvenoj skupini itd.

2.4. 'Hrvatski model'

Hrvatski biskupi već dvadeset godina kroz dokumente i poticaje među svećenstvom apeliraju na suprotstavljanje zanemarivanju župne kateheze na račun školskog vjeronauka⁸⁷ jer budućnost kateheze djece i mladih ovisi o tome hoćemo li ponovno uspjeti uključiti obitelj u proces odgoja u vjeri.⁸⁸ U obiteljskom životu roditelji imaju izuzetnu važnost jer svjedočanstvom o kršćanskom životu mogu postati evangelizatori svoje obitelji. Oni su prvi koji svojoj djeci riječju i djelom mogu pokazati kršćanski način življenja i biti im prvi katehete.⁸⁹ No, ovdje se pojavljuje pitanje: Jesu li današnji, suvremeni roditelji dovoljno kompetentni u vjeri da bi svojoj djeci pokazali i pomogli na putu njihovog rasta u vjeri? U tom kontekstu dokument Hrvatske biskupske konferencije "Župna kateheza u obnovi župne zajednice" vidi rješenje u formiranju "zajednica obitelji" ili "obiteljskih zajednica" pod biblijskim imenom *Kana*, kojih već ima u nekim župnim zajednicama, a jedna je od živih vjerničkih krugova.⁹⁰

U čemu se sastoji 'Hrvatski model'? Njegova osobita karakteristika je ta da se sastoji od župne kateheze po dobima i živim vjerničkim krugovima. Fleksibilnost i živahnost, odnosno pokretljivost, prve su karakteristike župne zajednice. O višedimenzionalnosti župne kateheze također je potrebno voditi računa – ona treba smjerati k zajedništvu. Pri izradi plana i programa kateheze ponajprije je o kojoj se dobi i skupini radi. Plan i program župne kateheze potiče formiranje župne zajednice kao zajednice zajednicâ u kojima bi se čovjek trebao kvalitetno razvijati u svim svojim ljudskim dimenzijama.⁹¹ Zbog toga se nude dva puta: prvi je dobna kateheza, a drugi, kateheza posebnih, interesnih zajednica, živih vjerničkih krugova.

⁸⁷ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani*, br. 25.

⁸⁸ Usp. *Isto*, br. 27.

⁸⁹ Usp. J. GARMAZ – M. KRAML, *Živjeti*, str. 152s.

⁹⁰ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve. Teološka promišljanja o župnoj zajednici*, Zagreb, 2006., str. 20s.

⁹¹ Usp. J. ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća*, Zagreb, 2009., str. 92s.

2.4.1. Dobna kateheza

Dobna kateheza ostvaruje se u dvjema glavnim katehetskim skupinama i to prvopričesničkim i potvrđeničkim, a nakon godine intenzivne pripreme *Plan i program* ne dokida dobnu katehezu, nego potiče na njezino preoblikovanje i bolje prilagođavanje novonastaloj situaciji nakon primanja sakramenata.⁹² Dobna kateheza ne smije biti preslik školskog vjeronauka, ni formalni uvjet za primanje sakramenata, a njezin završetak "rastanak" s Crkvom.⁹³ Ona treba u mladom vjerniku probuditi smisao pripadnosti Crkvi. Osim ovih glavnih dobnih skupina postoje još: djeca predškolske dobi, skupina prije sakramenta prve pričesti (1. i 2. razred osnovne škole), poslijeprvopričesnička skupina (4. i 5. razred) i skupina mladih nakon krizme.⁹⁴ Ove dvije posljednje skupine potrebno je postupno uključivati u župno zajedništvo i učenje za djelovanje iz vjere, a tome može doprinijeti uključivanje u "posebnu zajednicu" ili "živi vjernički krug" (liturgijska zajednica, biblijska, karitativna...).⁹⁵ Tako da dobne skupine polako prerastaju u žive vjerničke krugove koji predstavljaju nutarnje duhovno gibanje.

2.4.2. Kateheza posebnih, interesnih zajednica, živih vjerničkih krugova

Vjernicima može biti ponuđeno devetnaest posebnih, interesnih zajednica, živih vjerničkih krugova,⁹⁶ ali mogu se osnovati i neke druge zajednice ako se za njih pokaže potreba u kojoj župnoj zajednici. Tako da više ne postoji samo župna zajednica koja je subjekt i objekt kateheze, isto kao što više ne postoji samo pojedinac, koji je subjekt i objekt kateheze, nego se to sada odnosi i na posebne zajednice. One postaju sunositeljice zajedništva župne zajednice, te adresati, odnosno subjekti i objekti kateheze.⁹⁷ U ovim zajednicama više dolaze do izražaja čovjekove potrebe, interesi i njegova traženja, nego li njegova

⁹² Usp. *Isto*, str. 94.

⁹³ Usp. NKU HBK, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, str. 49.

⁹⁴ Više o pojedinim dobnim skupinama vidi u: *Isto*, str. 49-51.

⁹⁵ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Shvaćanje župne zajednice*, str. 34.

⁹⁶ O svakoj zajednici vidi u: NKU HBK, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, str. 106-124.

⁹⁷ Usp. I. PAŽIN, "Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Uključivanje vjernika laika u pastoralno djelovanje župne zajednice", u: *Diacovensia*, 12 (2004.), 1, str. 80. Također: Usp. *Isti*, *Vjeronauk u školi. Izabrane teme*, Đakovo, 2010.

dob. Velika je šansa interesnih zajednica da vrate čovjeka njemu samome, bližnjemu i Bogu, pa stoga ne nose bez razloga ime *živi vjernički krugovi*, jer ako su živi, onda su u službi života.

2.4.3. Smjernice za izradu programa rada dobnih katehetskih zajednica i živih vjerničkih krugova

Glavna okosnica i nit vodilja u stvaranju plana i programa župne kateheze odnosno pojedine katehetske zajednice ili živih vjerničkih krugova jest liturgijska godina. Naravno, sve se temelji na nauku Crkve (Katekizam Katoličke crkve), dokumentima i relevantnoj pruženoj bibliografiji koja se nalazi na kraju Plana i programa.⁹⁸ Liturgijska je godina smjernica za sadržaj koji će se provoditi u određenoj skupini tako da je na taj način razrađen plan i program u bitne krugove i katehetske jedinice. Takvih krugova ima šest i oni prate tijek liturgijske godine i svaki ima vrijeme trajanja:

- Otac nas okuplja – od rujna do Došašća
- Bog pohodi narod svoj – Božićno vrijeme
- Prolazi zemljom čineći dobro – blagdan Krštenja Isusova do Pepelnice
- Pred tajnom patnje i križa – vrijeme Korizme i Veliki tjedan
- Bog oživotvoritelj i proslavitelj – Uskrsno vrijeme
- Duh-voditelj Crkve – od Duhova do završetka aktivnije pastoralne godine.⁹⁹

2.5. *Odvijanje župne kateheze – ‘celebratio catechetica’*

Plan i program župne kateheze predlaže specifičan okvirni model pod nazivom ‘celebratio catechetica’ (katehetsko slavlje).¹⁰⁰ On objedinjuje sve vjerničke krugove, čuvajući specifičnost pojedine skupine, kako bi omogućio istinski zajedničarski rast u vjeri. Tako svaka zajednica ima svoj vlastiti program koji se napose odnosi na poučni dio. Naglasak je ovog modela na susretanju u ozračju slavlja, koje je svojstveno onima koji se okupljaju u Kristovo ime, a to pretpostavlja molitveno-slavljenički, zajedničarski i misterijski aspekt kršćanske vjere.¹⁰¹ Ono što na

⁹⁸ Vidi u: NKU HBK, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, str. 177-185.

⁹⁹ *Isto*, str. 60-62.

¹⁰⁰ Usp. I. PAŽIN, *Vjeronauk u školi. Izabrane teme*, Đakovo, 2010., str.100 ss.

¹⁰¹ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Shvaćanje župne zajednice*, str. 33.

poseban način razlikuje župnu katehezu od školskog vjeronauka jest što katehetski susret poprima obilježje liturgijskog čina. Struktura jednoga katehetskoga slavlja ocrтана je u *Planu i programu*, ali ostavlja široki prostor kreativnosti pojedinih voditelja zajednica bili oni svećenici, redovnice, katehete ili pak župni animatori. Sadržajno sat katehetskog slavlja ima ove elemente: dodir sa sakralnim prostorom, molitveno-slavljenički aspekt, poučni dio, katehetske zadaće i završni dio.¹⁰²

Sadržajni elementi 'Celebratio catechetica': *Dodir sa sakralnim prostorom*

Za odvijanje katehetskog slavlja nužno je odabrati i urediti prostor koji će biti odgovarajući za određenu katehetsku skupinu upućujući na simbolički govor¹⁰³ samoga crkvenoga prostora (to može biti crkva, kapela ili posebno uređena katehetska dvorana)¹⁰⁴ jer samo katehetsko slavlje ima elemente liturgijskog čina (osim spasenjskog dijela). Potrebno se brinuti i o liturgijskom vremenu ili blagdanu. Sakralni prostor po sebi govori, stvara ozračje sabranosti, otajstvene bliskosti s Bogom, potiče na susret sa svetim i molitvu. Od posebne su znakovitosti i važnosti također osobe koje vode i sudjeluju u katehetskom slavlju: svećenik, redovnice ili župni katehete.¹⁰⁵

Molitveno-slavljenički aspekt

Katehetski susret obično počinje molitvom ili kratkom meditacijom, nekim prigodnim biblijskim tekstom (psalmom), pjesmom i slično,¹⁰⁶ s time da dođe do izražaja molitva Duhu Svetomu i neposredno vjerničko iskustvo susreta s Bogom. O izboru i pripremi ovog molitveno-slavljeničkog dijela može se u obzir uzeti i tema susreta tako da on bude molitveni uvod u samo središte katehetskog susreta.¹⁰⁷

¹⁰² Usp. NKU HBK, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, 55s.

¹⁰³ Više o značenju simboličkog govora vidi u: I. ŠAŠKO, *Liturgijski simbolički govor*, Zagreb, 2004., str. 35-40.

¹⁰⁴ Usp. A. PERANIĆ, "Pomaci u ostvarivanju pripreme za sakramente euharistije i potvrde. Novi pristup ulozu roditelja u Projektu Krčke biskupije", u: *CuS* 46 (2011.), 2, str. 181.

¹⁰⁵ Usp. NKU HBK, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, str. 55.

¹⁰⁶ Usp. *Isto*.

¹⁰⁷ Ovaj dio također mogu pripremiti i sami sudionici susreta, naravno uz suradnju i pomoć voditelja. (Ako se radi npr. o zajednici obitelji, jedna obitelj može

Poučni dio

“Na svećenike kao *odgojitelje u vjeri* spada da se sami ili preko drugih brinu da pojedini vjernici budu u Duhu Svetomu dovedeni do toga da razvijaju vlastiti poziv po Evanđelju, do iskrene i djelotvorne ljubavi i do slobode kojom nas je Krist oslobodio. Mala će korist biti od ceremonija, makar i lijepih ili od udruženja pa bila i cvatuća, *ne bude li sve to služilo odgajanju ljudi da postignu zrelost.*”¹⁰⁸

Poučni dio obuhvaća kršćansku pouku, odnosno produbljivanje istina i spoznaja kršćanske vjere koja se tematski obrađuje, ali tako da je povezana s iskustvima kršćanskoga života naslovnika, da se postigne dvostruki učinak: poznavati istinu, događaj i otajstvo koje tema obrađuje, te drugi, iskustveni učinak, tj. otvoriti se toj poruci, doživjeti je iz vlastitoga vjerničkoga iskustva i nastojati je ucijepiti u vlastiti život.¹⁰⁹ Ovaj element katehetskog slavlja specifičan je za svaku zajednicu, jer svaka zajednica ima svoj vlastiti program koji je primjeren i koristan osobama koje se okupljaju u dotičnoj zajednici.¹¹⁰ Tako će svaka zajednica obrađivati vlastite sadržaje koji su povezani s naravi i usmjerenjem zajednice. Takav katehetski čin ostvaruje se u aktivnom i suradničkom odnosu voditelja i svih sudionika katehetskog susreta. Svakako će dobro doći kao pomoćnici i neki praktični vjernici, koji se za to pripremaju uz pomoć glavnih voditelja, s time da imaju dublje iskustvo vjere i razvijeniju svijest o pripadnosti župnoj zajednici, da posjeduju umijeće slušanja, međusobnog poštivanja, sposobnost stalnog rasta u vjeri, otvorenost za usavršavanje, osjetljivost za čovjeka i njegove probleme te otvorenost prema Bogu, a svakako tu dolazi i do izražaja stručna osposobljenost o određenim temama. “Katehetska je pedagogija učinkovita u onoj mjeri u kojoj kršćanska zajednica postaje konkretnim i primjerenim

pripremiti molitvu ili po mogućnosti instrumentima pratiti neku duhovnu pjesmu.)

¹⁰⁸ PO, br. 6.

¹⁰⁹ Usp. A. PERANIĆ, *Pomaci u ostvarivanju pripreme za sakramente euharistije i potvrde*, str. 181.

¹¹⁰ Više o samim zajednicama vidi u: NKU HBK, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, str. 106-124.

uporištem za hod vjere pojedinaca. To se događa ako se zajednica predstavlja kao izvor, mjesto i cilj kateheze.”¹¹¹

Na ostvarenje katehetskog čina svakako utječe i kreativnost voditelja i komunikacija s različitim katehetskim pomagalicama i didaktičkim metodama, a osobito treba paziti na cjelovitost pristupa i procesa u obradi zadanih tema dok naglasak treba staviti na iskustvenu dimenziju katehetskog slavlja. Nakon predstavljanja neke teme i brojnih mogućnosti voditeljeva izlaganja treba potaknuti zajedničko razmišljanje, ponuđene sadržaje analizirati, kritički prosuditi i učinkovito razgovarati sa zaključnom sintezom koja se povezuje s konkretnim životom i usmjerena je rješavanju problema¹¹² dotične zajednice, njenih životnih pitanja i potreba koje su povezane s aktivnim sudioništvom članova zajednice u životu župne zajednice te osobnom življenju vjere i sakramenata. Katehetsko se djelovanje prije svega odnosi na zajednicu, na njezino dozrijevanje u vjeri, a unutar toga zajedničarskoga djelovanja moći će dozrijevati i religiozni život pojedinaca.¹¹³

Uporišna točka poučnog dijela, odnosno temelj i nit vodilja u poučavanju jest:

- liturgija kao ‘locus catecheticus’ (katehetsko mjesto)
- ponajprije se misli na liturgijsku godinu koja kroz svoja nedjeljna ili blagdanska čitanja pojedinu zajednicu uvodi u otajstvo spasenja

- kršćanski “Credo”-Vjervanje, napose potkrijepljen liturgijskim tekstovima

- sakramenti – milosni susret s Bogom, uvođenje u Crkvu, rast i dozrijevanje u vjeri članova pojedinih zajednica.¹¹⁴

Katehetske zadaće

Sadržaje koje pruža liturgijska godina, kao i metodologija koja se ostvaruje u poučnom dijelu ima za cilj usvajanje svijesti zajedništva i poslanja, odnosno zalaganja iz vjere (katehetske

¹¹¹ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, KS, Zagreb, 2000., str. 141.

¹¹² Usp. A. PERANIĆ, *Pomaci u ostvarivanju pripreme za sakramente euharistije i potvrde*, str. 181.

¹¹³ Usp. E. ALBERICH, *Kateheza danas. Priručnik fundamentalne katehetike*, KSC, Zagreb, 2002., str. 254.

¹¹⁴ Usp. NKU HBK, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, str. 55.

zadaće).¹¹⁵ Katehetske zadaće stavljaju naglasak na onaj sadržaj koji se u poučnom dijelu nastojao približiti zajednici te se sada stavlja u kontekst svakidašnjeg života, odnosno liturgijska i katehetska aktualizacija na temelju svjedočenja i djelovanja iz vjere. Ovdje se u središte stavlja *djelovanje iz vjere*, odnosno na svjedočenje ili diakonijsko obilježje kateheze, kako bi se dogodilo prožimanje vjere i života,¹¹⁶ da se vjera utjelovi u život kako zajednice, tako i pojedinca. U cijeloj katehezi, a tako i u katehetskim zadaćama pazi se na opredjeljenja suvremena čovjeka¹¹⁷ kako bi se ostvario istinski zajedničarski rast u vjeri. Da bi se ostvarile katehetske zadaće, moguće je planirati zajedničke ili pojedinačne akcije. Isto tako u određene akcije uključiti i druge zajednice (zajednice roditelja, prvopričesnika, krizmanika...), priprava zajedničkoga katehetskoga slavlja u kojem bi došao do izražaja rad neke od zajednica, čime bi se svi obogatili i zajedno rasli u vjeri (što je i cilj katehetskih zadaća), zajedničko planiranje i ostvarivanje raznih karitativnih akcija. Sve zajednice su pozvane djelovati poput svojevrsnog 'orkestra', a sve se 'slijevaju' u euharistiju Dana Gospodnjega, temelj bratstva i zajedništva u vjeri.¹¹⁸

Završni dio

Susret je također potrebno završiti u molitveno-slavljeničkom ozračju. Kao i u molitvenom početku, tako i ovdje može voditelj susreta animirati same sudionike određene zajednice. Neka u molitvenom završetku dođe do izražaja ono o čemu je dotična zajednica razmišljala tijekom katehetskog susreta, zahvalnost, spoznaje, teškoće s kojima se zajednica ili pojedinci suočavaju i bore. Tako se sveukupan zajednički rad stavlja pred Boga da on blagoslovi, podrži i dade da zajednica raste u vjeri. Molitveni završetak može biti i plod rada u katehetskim radionicama¹¹⁹ ili pak zajednička pjesma koja je izraz slavlja i zahvale.

¹¹⁵ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, "Župna kateheza – kateheza zajednice", u: *Diacovensia* 17 (2009.) 2, str. 274.

¹¹⁶ Usp. NKUHBK, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, str. 56.

¹¹⁷ Više o tome vidi u: KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, str. 152-157.

¹¹⁸ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Župna kateheza – kateheza zajednice*, str. 274.

¹¹⁹ Usp. A. PERANIĆ, *Pomaci u ostvarivanju pripreme za sakramente euharistije i potvrde*, str. 182.

U cijeli ovaj proces, 'celebratio catechetica', mora biti uključena cijela župna zajednica sa svojim pastoralnim vijećem na čelu s župnikom kome je povjerena pastoralna skrb za vjernike njegove župe. Pastoralno je dostignuće posljednjih godina da župna zajednica ne može funkcionirati ako dio vjernika ne preuzme pojedine službe koje su nužne za njeno redovito funkcioniranje.¹²⁰ To se osobito odnosi na 'posebne zajednice', tj. 'žive vjerničke krugove' gdje laici imaju jako važnu ulogu. Naime, oni kao animatori i voditelji pojedinih katehetskih skupina doprinose evangelizaciji župne zajednice i zajedničarskom rastu u vjeri. Cilj je župne kateheze: uključivanje u kršćansku zajednicu i življenje u toj zajednici, dovođenje osobe u intimni odnos s Isusom Kristom po Duhu Svetom i u prihvaćanju apostolske odgovornosti za življenje unutar svoje župne zajednice. Kako to ostvariti u katehezi obitelji? 'Celebratio catechetica' vodi iskustvu vjere oslanjajući se na doživljaj unutar kršćanske zajednice u kojoj se vjernik osjeća punopravnim članom, djelatnim iz vjere.

Svakako, najveći dio teškoća ima svoje uzroke u nedostatnom sudjelovanju obitelji, odnosno pomanjkanju njena svjedočanstva vjere, povezano s nemoći u izvršavanju odgojnih obveza. Štoviše, ne mali broj roditelja, makar i upisuje djecu na vjeronauk, to ne podržava, pogotovo ne katehezu u župi. Nerazmjerno puno vremena troši se na rad s djecom, pa nije čudo što kateheza odraslih nikako da zaživi onako kako bismo htjeli. Glavni je cilj da obitelji postanu ono što jesu,¹²¹ odnosno da više upoznaju sjaj i dostojanstvo koje ih treba resiti, to jest da znaju svjedočiti istinski Božji naum o obitelji,¹²² a sve s ciljem da se obitelj prepozna i zaista doživi kao mala 'kućna Crkva'.

ZAKLJUČAK

Katolička crkva u svojim dokumentima od Drugog vatikanskog sabora pa do danas naglašava važnost kateheze obitelji. U ovom vremenu relativizma i sekularizma kada su

¹²⁰ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve. Teološka promišljanja o župnoj zajednici*, Zagreb, 2006., str. 319.

¹²¹ Usp. P. ARAČIĆ, (ur.), *Obitelji, postani ono što jesu*. Zbornik radova o pobudnici Familiaris consortio, Đakovo, 1984.

¹²² Usp. "Homilija pape Ivana Pavla II. na misi za obitelji (U povodu trećeg pohoda Hrvatskoj), Rijeka, 8. lipnja 2003.", u: *IKA*, br. 23/2003., 43. i usp. *FC*, br. 3.

ugrožene kršćanske vrjednote (osobito u zemljama zapadne demokracije) velikim dijelom zbog promjena kojima je obitelj izložena te pojavom alternativnih oblika života, Crkva ima važnu ulogu u očuvanju obitelji – jer je ona izabrala obitelj i čovjeka kao put Crkve.

Velika zadaća obnove obitelji povjerena je župnoj zajednici koja kroz župnu katehezu treba zahvatiti cjelokupnog čovjeka u svim njegovim fazama vjerskog rasta, kao i u svim životnim dobima. Župnu katehezu je potrebno sa sakramentalne usmjerenosti proširiti i na one pred/postsakramentalne skupine vjernika, tako da kateheza bude priprava za vjeru a tek onda za sakrament. U tom je nastojanju potrebno obiteljsku katehezu temeljiti na iskustvu slavlja euharistije koje bi se nakon liturgijskog čina djelatno i diakonijski živjelo u vlastitom (obiteljskom) okruženju jer bez obitelji tj. vjernika laika Crkva ne može aktivno ispunjavati svoje poslanje¹²³. Na taj bi način euharistijska kateheza bila vrelom euharistijske duhovnosti kao istinskog služenja Bogu i ljudima.

THE EUCHARIST AND FAMILY IN THE LIGHT OF CATECHESIS

Summary

This work is trying to point out vivid interweaving of married or family life and the mystery of the Eucharist. The first part analyzes how some of the basic dimensions of the Eucharist (Eucharist under the guise of sacrifice, feast, ecclesiality and social commitment) mirror within the framework of marriage and family. The authors believe that exactly that existential connection between the Eucharist and family is fundamental to any kind of pastoral work with families. The second part, emphasizing that family is in the focus of pastoral care, presents an overview of some significant initiatives of family pastoral in Croatia.

Key words: *Eucharist, family, models of family pastoral, 'Đakovo' and 'Rijeka' model, 'celebratio catechetica'.*

¹²³ Usporedi treći dio dokumenta o poslanju laika : HBK, "Za život svijeta - Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj", Glas Koncila, 2012.